

تحلیل محتوا متن فارسی پایه چهارم ابتدایی به روش ویلیام رومی

فاطمه قاسمی^۱، رضا شیرازی^۲، صفوراسادات میرفندرسکی^۳، سامیه نظری^۴، سید ابوالفضل شیخ^۵

^۱ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد علی آباد کتول
^۲ کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، استاد دانشگاه آزاد علی آباد کتول
^۳ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد علی آباد کتول
^۴ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد علی آباد کتول
^۵ دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد علی آباد کتول

چکیده

کتاب های درسی باید به گونه ای تنظیم شوند که اهداف آموزشی از قبل تعیین شده را تأمین کند اگر در طی فرآیند آموزشی نتیجه ای برعکس برنامه مورد نظر به دست آید یا مناسب با درک فراگیر نباشد لزوم توجه و بازنگری مطالب مورد تدریس ضروری می نماید هدف این مطالعه ارزیابی و سنجش شود. جامعه آماری در این پژوهش کتاب فارسی پایه چهارم ابتدایی می باشد که براساس تکنیک ویلیام رومی یکی صاحب نظران در این عرصه انجام شده است. در کتاب فارسی مهارت های خوانداری به قلمرو شناسی زبان و به بیان دیگر قلمرو دریافتی و ادراکی زبان مربوط می شود و لازم است در فرآیند یاددهی و یادگیری عناصر ریز و مهارت های خوانداری آموزش داده شوند تا زبان آموز را پس از درک و دریافت درست به تفکر در متن درس و نقد و تحلیل وا دارد. از آنجا که آموزش ابتدایی به عنوان مبنا و اصل همه آموزش ها مطرح می شود و در واقع سنگ زیربنای نظام آموزشی را میسر می سازد باید تحلیل و بررسی در کتاب های این دوره بیشتر انجام شود. با توجه به ضریب درگیری از متن کتاب فارسی چهارم ابتدایی که ۰/۲۲ می باشد نشان می دهد که این کتاب در حد استانداردهای ویلیام رومی یعنی بین ۰/۴ تا ۱/۵ نمی باشد و کتاب به صورت غیرفعال ارائه شده است.

واژه های کلیدی: تحلیل محتوا، فارسی چهارم ابتدایی، ویلیام رومی

مقدمه

از آنجا که برنامه ریزی درسی، تدوین، تغییر و به روز شدن کتب درسی به عنوان بخشی از الزامات نظام آموزشی است تحلیل و بررسی علمی کتاب های درسی اهمیت دو چندان می یابد. منظور از محتوای یک ماده درسی عبارت از دانش سازمان یافته و اندوخته شده، اصطلاحات، اطلاعات، واقعیات، حقایق، اصول، روش ها، مفاهیم، تعمیم ها و پدیده ها و مسائل مربوط به همان ماده درسی است (ghorchiyan, 1995). تحلیل محتوا یک روشی غیرواکنشی و غیرمداخله ای است چون اسناد مورد مطالعه و متون مورد تحلیل پیش از این ثبت شده اند بنابراین صاحبان اسناد و مولفان آثار را به کار تحلیل و واکنش فرا می خواند البته تحلیل گران و محققان در کار تألیف و تدوین مداخله ای ندارند (sarvestani, 1996).

کتاب های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوا و خط مشی آموزشی دارند کانون توجه متصدیان آموزش و پرورش می باشند (مصلح، خسروی، رسولی، ۱۳۹۹). نقد و بررسی کتابها از زوایای گوناگون از سوی کارشناسان و متصدیان از تدوین تا ارزیابی به منزله ی یک الزام مطرح است (مرعشی و همکاران، ۱۳۹۱). با توجه به اینکه دوره ابتدایی بهترین فرصت برای تربیت کودک است می توان به سهولت مطالب و نکات اخلاقی پیچیده را به صورت عینی در قالب داستان ها و اشعار ساده کودکان آموزش داد بنابراین ضرورت برنامه ریزی در محتوای این کتاب ها بسیار مهم و حساس است (جام خانه، ۱۳۹۰) در تهیه کتب درسی موثر و اثربخش، فعالیت های آموزشی و تجارب یادگیری باید به گونه ای تنظیم شوند که یکدیگر را تقویت کنند و فعالیت های یادگیری با توانایی های دانش آموزان منطبق باشند. تا بتوانند الگوی رفتاری مورد نظر را در یادگیرنده به وجود بیاورند (سمیعی، ۱۳۹۲). عالی ترین هدف آموزش و پرورش در تمام سطوح تحصیلی ایجاد توانایی در حل مسئله آفرینندگی یا خالقیت در یادگیرندگان است. زیرا حل مسئله آفرینندگی از فرآیندها با جریان های اصلی تفکر به شمار می وند (قریب، ۲۸۳۱). تحلیل محتوا هم روشی برای تحلیل داده ها و هم روش مشاهده اسناد است اما به جای مشاهده مستقیم و پرسش در مورد آن به ارتباط های بین آن ها و تأثیر آن بر روی افراد توجه می شود. (صدیق سروسستانی ۱۳۷۵ - ۹۱-۱۱۳). به معنای دقیق تر تحلیل شامل خرد کردن و یا تجزیه یک کل به اجزای تشکیل دهنده اش برای پیدا کردن یا شناختن ماهیت، نسبت بعمل و روابط اجزا است (پورظهیر، ۱۳۷۳). اجزای عمده و اصلی برنامه درسی عبارتست از هدف، محتوا، روش، و ارزشیابی (موسی پور، ۱۳۹۵). به دلیل آنکه آموزش و پرورش به دنبال رشد همه جانبه دانش آموزان است امروزه بحث تفاوت های فردی بسیار مورد توجه و تأکید متخصصان این حوزه بوده است آن ها عملی ترین راهبرد را به منظور رو به رو شدن با این تفاوت ها طراحی و برنامه ریزی آموزشی و یادگیری براساس این تفاوت ها می دانند. که امروزه نظریه مهم به منظور توضیح تفاوت های فردی به وجود آمده است. اولین نظریه سبک های یادگیری و دومین نظریه هوش های چندگانه می باشد. (کیامرئی، و مومنی، ۱۳۹۲).

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به اینکه دوره ابتدایی آغاز ورود فرد به جامعه می باشد و مطالب آموزشی این دوره موجب پایه های بنیادین افکار کودک می شود باید مقام مطالبی که کودک با آن سروکار دارد مثل مدرسه و مطالب درسی و غیردرسی و فضای مدرسه و کلاس درس، رفتار معلم، و کادر اجرایی مدرسه همه اینها مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد تا بتوانیم در شکل گیری شخصیت او در جامعه نقش مهم و تاثیرگذاری داشته باشیم. مهم ترین مسائل مربوط به آموزش در برنامه درسی، نقش رسانه ها، و فضاهای آموزشی می باشد از این رو می توان گفت تحلیل محتوای کتب درسی در برنامه های آموزشی می تواند در بهبود سطح یادگیری دانش آموزان موثر باشد.

روش انجام کار

تحلیل محتوا روشی است پژوهشی برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوا که به بخش های معنادار و قابل رمزگذاری محتوا اطلاق می شود و روش شمارش نیز فراوانی می باشد جامعه آماری در این پژوهش کتاب فارسی چهارم ابتدایی می باشد که براساس تکنیک ویلیام رومی انجام شده است و هدف پژوهش فعال یا غیرفعال بودن متن کتاب می باشد و ضریب درگیری را با جدول فراوانی و محاسبه براساس فرمول ویلیام رومی مورد محاسبه قرار گرفته است.

یافته ها

جدول داده ها نشان می دهد این کتاب دانش آموزان را درگیر یادگیری و آموزش نمی کند و غیرفعال می باشد. در این جدول واحد تحلیل متن و واحد ثبت جمله است. جمله واحد معنادار واقعی و کوچکترین جز تحلیل به شمار می رود در تحلیل متن ۱۰ مقوله وجود دارد که به ۳ قسمت مقوله های فعال و غیرفعال و خنثی تقسیم می شود.

جدول یافته ها فرمول ویلیام رومی متن پایه چهارم

صفحه / مقوله	A	B	C	E	F	G	فراوانی	درصد درگیری
۱۱	۱۵	-	۲	۲	-	-	۱۹	۰/۵
۱۹	۱۹	-	-	-	-	-	۱۹	-
۲۳	۱۳	-	۳	۲	-	-	۱۸	۰/۱۲۵
۳۷	۱۶	۱	۱	۱	۱	-	۲۰	۰/۱۱
۴۸	۹	۱	۴	۳	-	۲	۱۹	۰/۳۵
۵۲	۷	-	۳	۲	۲	۳	۱۷	۰/۷
۶۳	۱۵	-	۲	۱	-	۲	۱۹	۰/۱۷
۶۷	۱۶	۲	-	-	۲	-	۲۰	۰/۱۱
۸۲	۱۸	-	-	-	-	۱	۱۹	۰/۵
۸۹	۱۰	-	۱	۵	-	۴	۱۹	۰/۸
۹۱	۱۴	۱	-	-	۳	-	۱۸	۰/۲
۹۸	۱۳	-	۱	-	۳	-	۱۷	۰/۲۱
۱۱۶	۱۷	-	-	۲	-	۲	۲۱	۰/۲۳
۱۱۸	۱۰	-	-	۴	-	۱	۱۵	۰/۵
۱۲۵	۱۱	-	۲	-	-	۳	۱۵	۰/۲۳
۱۳۱	۱۲	-	-	-	۲	-	۱۴	۰/۱۶
۱۳۷	۹	-	-	-	۱	-	۱۰	۰/۱۱
فراوانی	۲۲۴	۵	۱۹	۲۲	۱۴	۱۹	۲۹۹	۰/۲۲

$$\text{ضریب درگیری} = \frac{\text{مقوله های فعال}}{\text{مقوله های غیرفعال}} = \frac{22 + 14 + 19}{224 + 5 + 19} = \frac{55}{248} = 0/22$$

با توجه به ضریب درگیری یادگیرنده متن کتاب فارسی چهارم ابتدایی ۰/۲۲ است که براساس روش رومی پایین تر از میزان تعیین شده توسط وی « گسترهٔ بین ۰/۴ تا ۱/۵ » است. به عبارت دیگر محتوا در مجموع درس‌ها غیرفعال تشخیص داده شده است. متن درس باید شامل جملاتی در قسمت متن اصلی، بخوان و بیندیش، حکایت، یادآوری، شعر حفظی ارائه می‌شود و باید طوری طراحی شود که دانش‌آموز را به جستجو و تحلیل وادار کند.

در ص ۱۱ درصد بدست آمده ۵٪ می‌باشد و غیرفعال است.

ص ۲۳ درصد بدست آمده ۱۲۵٪ می‌باشد و باز هم متن غیرفعال است.

ص ۳۷ درصد بدست آمده ۱۱٪ می‌باشد که نشان می‌دهد دانش‌آموز درگیر یادگیری نمی‌شود.

ص ۴۸ درصد بدست آمده ۳۵٪ می‌باشد که باز هم متعادل و مطلوب نمی‌باشد.

ص ۵۲ درصد بدست آمده ۷٪ می‌باشد که نشان می‌دهد در این صفحات متن فعال مطلوب می‌باشد.

ص ۶۳ درصد بدست آمده ۱۷٪ می‌باشد که باز هم غیرفعال و رضایت بخش نیست.

ص ۶۷ درصد بدست آمده ۱۱٪ می‌باشد که باز هم در گستره ی درصد استاندارد ویلیام رومی نمی‌باشد.

ص ۸۲ درصد بدست آمده ۵٪ می‌باشد که مقوله‌های غیرفعال زیاد می‌باشد.

ص ۸۹ درصد بدست آمده ۸٪ می‌باشد که نشان می‌دهد مقوله فعال در حد استاندارد و رضایت بخش می‌باشد.

ص ۹۱ درصد بدست آمده ۲٪ می‌باشد و باز هم غیرفعال و غیرپویا می‌باشد.

ص ۹۸ درصد بدست آمده ۲۱٪ می‌باشد و مقوله‌های غیرفعال بیشتر است و پویا نمی‌باشد.

ص ۱۱۶ درصد بدست آمده ۲۳٪ می‌باشد که نشان می‌دهد مقوله‌های غیرفعال بیشتری نسبت به فعال وجود دارد.

ص ۱۱۸ درصد به دست آمده ۵٪ می‌باشد که نشان می‌دهد متن فعال و پویا می‌باشد.

ص ۱۲۰ درصد بدست آمده ۲۳٪ می‌باشد و متن غیرفعال است.

ص ۱۳۱ درصد بدست آمده ۱۶٪ می‌باشد و رضایت بخش نیست.

ص ۱۳۷ درصد بدست آمده ۱۱٪ می‌باشد و باز هم مطلوب نیست و غیرفعال است.

بحث و نتیجه گیری

با تحلیل و بررسی که روی متن کتاب فارسی چهارم ابتدایی انجام شد مشخص شد که محتوای متن این کتاب با درصد کل ۰/۲۲ نتوانسته است آنچنان که باید دانش‌آموز را به فعالیت، تفکر، و تحلیل تشویق نماید. آنچه در متن دروس ارائه شده است بعضاً فراگیر را خسته و بی‌حوصله می‌نماید. همسو با این پژوهش fath, vajargah, 1993 در ارزشیابی شیوه ی ارائه محتوای کتاب تجربی پایه دوم تا پنجم دورهٔ ابتدایی با استفاده از روش ویلیام رومی نیز نشان داد که متن کتاب علوم تجربی دوره ابتدایی از ضرایب درگیری مطلوبی برخوردار نیستند و در اکثر موارد ضریب حاصله نشانگر ارائه غیرفعال متن کتاب است. پژوهشی که emamjomea, 1998 انجام داده نیز نشان داد که مسائلی نظیر غالب بودن جنبه ی نظری درس و ارائه موضوعات نظری متنوع و گوناگون باعث شده است که جنبه ی علمی درس نادیده گرفته شود.

پیشنهادات

با توجه به نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر متن کتاب با توجه به سن دانش آموزان تدوین شد و به جنبه ی فعال بودن بیشتر توجه شود.

به مولفین کتاب توصیه می گردد با توجه به متن فعال و پویایی که برای فراگیران تهیه می کنند به مدت زمان آموزشی هم توجه شود که برای دانش آموز خسته کنند نباشد.

منابع

۱. مصلح، میردهی، هادی، خسروی، مهوش و رسولی، اعظم. (۱۳۹۵) بررسی میزان فعال و غیرفعال بودن محتوای کتاب مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه براساس تکنیک ویلیام رومی، پویش در آموزش علوم تربیتی، ۱۳۹۵ (۲) ۴۴-۲۷.
۲. مرعشی، سید منصور - هاشمی، سیدجلال و مقیمی گک، اعظم. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتاب های درسی بخوانیم و بنویسیم و هدیه های آسمان دوره ی ابتدایی براساس معیارهای برنامه درسی فلسفه برای کودکان، تفکر کودک، ۳۰ (۱): ۶۹-۸۹.
۳. جام خانه، کیوان (۱۳۹۰). تربیت اخلاقی دوره ابتدایی و تحلیل محتوای کتابهای فارسی بخوانیم پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه کردستان.
۴. قریب، رضا، آموزشی مفاهیم علوم تجربی و اجتماعی تهران، فاطمی، ۲۸۳۱.
۵. صدیق، سروستانی، را (۱۳۷۵) کاربرد تحلیل محتوا در علوم اجتماعی، نامه علوم اجتماعی دانشگاه تهران، دوره جدید، شماره ۸ زمستان.
۶. موسی پور، نعمت الله، ۱۳۹۵. مبانی برنامه ریزی آموزش متوسطه، چاپ پنجم مشهد آستان قدس رضوی، به نشر کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
۷. کیامرئی، آذر و مومنی، سویل، ۱۳۹۲، بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی و شادکامی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان دختر دبیرستانی، فصل نامه روان شناسی مدرسه، دوره ۲ شماره ۱ (پیاپی ۵) ص ۱۱۹-۱۳۰.
8. Ghorchiyan, n. (1995). Development trends of curriculum studies. Tehran. The Institute for research and planning in higher education.
9. Emam Jomea. MR (1998) A content analysis of experimental science of the third and furth books master's thesis, university of teacher Traning Tehran.
10. Fathi vajargah. K. 1993 Evaluation of content science that books (second to fifth grade) Elementary school 1372-1371 academic year by William Roman. Masters thesis. University of teacher training Tehran.